

# Stödmaterial Funktionsprogram för förskolelokaler

## 2025

## Innehåll

Stödmaterial Funktionsprogram för förskolelokaler	4
Inledning 4	
EN      ENTRÉFÖRHÅLLANDEN	6
EN: T              Trygghet	6
EN      ENTRÉFÖRHÅLLANDEN	7
EN: T              Trygghet	7
EN: R              Rörelser	8
EN: E              Effektivitet	9
EN: F              Flexibilitet	9
KO      KOMMUNIKATION	10
KO: T              Trygghet	10
KO: R              Rörelser	10
KO: F              Flexibilitet	11
KO: O              Omställbarhet	12
AR      ARBETE	13
AR: T              Trygghet	13
AR: R              Rörelser	15
AR: E              Effektivitet	16
AR: F              Flexibilitet	17
AR: O              Omställbarhet	18
AV      AVKOPPLING/RAST	19
AV: T              Trygghet	19
AV: R              Rörelser	19
AV: E              Effektivitet	19
AV: F              Flexibilitet	20
AV: O              Omställbarhet	21
KÖ      KÖK	22
KÖ: H              Hygien	22
KÖ: AM              Arbetsmiljö	22
KÖ: T              Trygghet	23

KÖ: R	Rörelser	23
KÖ: E	Effektivitet	24
KÖ: O	Omställbarhet	26
UT	UTOMHUSMILJÖ	27
UT: T	Trygghet	27
UT: R	Rörelser	28
UT: E	Effektivitet	29
UT: F	Flexibilitet	29
UT: M	Miljö	29
UT: RV	Rumslighet och variation	31
UT: V	Vegetation	31
UT: A	Aktivitet	32
UT: S	Samlingsplatser	32
UT: KI	Kultur	32



# Stödmaterial Funktionsprogram för förskolelokaler

## Inledning

Stockholms stads Funktionsprogram för förskolelokaler utgör planeringsunderlag för stadsdelsnämnderna tillsammans med stadens övriga styrdokument, där Lekvärdesriktlinjerna är särskilt betydelsefullt.

Funktionsprogrammet ska vara styrande vid ny-, om-, och tillbyggnation av förskolor som nyttjas av stadsdelsförvaltningarna och syftar till en stadsövergripande samsyn kring ändamålsenliga lokaler och utemiljöer i förskolan.

Förskolelokaler behöver ge fysiska förutsättningar för trygghet och variation i arbetssätt. Lokalerna ska vara flexibla och föränderliga över tid för att kunna möta förskolans olika behov, men de ska samtidigt vara yteffektiva och hållbara över tid utifrån pedagogik, arbetssätt och förändringar i barnunderlaget.

Stödmaterialet syftar till att underlätta användningen av programmet och för att beakta värden vid genomförande av ny-, om-, och tillbyggnation av förskolor, oavsett storlek, utgöra stöd i arbetet att omhänderta programmets intentioner. Stödmaterialet hanterar de funktioner som innefattar förskolans byggnad och angöring samt grundläggande förutsättningar för utomhusmiljö. För arbetet med förskolans undervisningsmiljöer utomhus, se Lekvärdesriktlinjer.

## Funktioner

Funktionsprogrammet består av funktionskrav som beskriver vilka kvalitéer och egenskaper som ska uppnås. Funktionskraven utgår från fem grundläggande parametrar som beskriver generella behov samt ett antal särskilda parametrar för specifika delar av förskolan. Funktionerna är också fördelade under funktionsgrupper för att underlätta användningen av programmet. Inom parentes anges de bokstäver som tillsammans med löpnummer skapar en funktions unika identifikation.

## **Parametrar**

Trygghet (T)

Rörelser (R)

Effektivitet (E)

Flexibilitet (F)

Omställbarhet (O)

Särskilda parametrar för funktionsgruppen utomhusmiljö: Miljö (M)  
Rumslighet och variation (RV), Vegetation (V), Aktivitet (A),  
Samlingsplatser (S).

Särskilda parametrar för funktionsgruppen kök: Hygien (H),  
Arbetsmiljö (AM)

## **Funktionsgrupper**

- Entréförhållanden (EN)
- Kommunikation (KO)
- Arbete (AR)
- Avkoppling/rast (AV)
- Utomhusmiljö (UT)
- Kök (KÖ)

## Stödmaterialet

Materialet är upplagt utifrån varje funktionsgrupp och dess respektive parametrar i Funktionsprogram för förskolelokaler.

Funktionsgrupperna är rubriker som följs av dess parametrar och de funktioner som ska uppnås. Därefter följer i punktform sådant som bör beaktas vid ny-, om-, - och tillbyggnation i syfte att utgöra stöd/vägledande i arbetet att omhänderta programmets intentioner.

Exempel:

EN	ENTRÉFÖRHÅLLANDEN
EN: T	Trygghet
<b>EN: T.1</b>	<b>Funktion:</b> <i>En tydlig, överblickbar, trygg och välkomnande entré där visst kläd- och skoombyte sker och barn och personal hänger av sig sina ytterplagg mm.</i>
•	En entré är en plats för möten, information och kommunikation för såväl barn som vårdnadshavare och besökare bör anpassas till detta.
•	Vid entrén ska information om förskolan och dess verksamhet finnas.

## Tillämpning

Stödmaterialet kan användas utifrån varje enskilt byggnadsprojekts förutsättningar oavsett storlek på förskola. Avvikelse behöver inte dokumenteras, men erfarenhetsåterföringen är ett viktigt inslag för att för att ta tillvara goda erfarenheter.

## EN ENTRÉFÖRHÅLLANDEN

### EN: T Trygghet

**EN: T.1** **Funktion:** *En tydlig, överblickbar, trygg och välkomnande entré där visst kläd- och skoombyte sker och barn och personal hänger av sig sina ytterplagg mm.*

- En entré är en plats för möten, information och kommunikation för såväl barn som vårdnadshavare och besökare bör anpassas till detta.
- Vid entrén ska information om förskolan och dess verksamhet finnas.
- Entrén är en plats för såväl barn som vårdnadshavare och besökare.
- Leveranser till kök ska ske till särskild entré för kök. Övrigt material kan levereras genom annan entré (ej barnentré).
- Driftutrymmen ska kunna nås utan att genomgång sker i verksamhetslokalerna.
- Förskolans avdelningar bör ha separata entréer, kan dock delas mellan två avdelningar. Det ska finnas en separat personalentré för samtlig personal.

**EN: T.2** **Funktion:** *Alla entréer ska ha god tillgänglighet.*

- Glasade partier ska vara anpassade för förskolans barn och för personer med funktionsnedsättning.

**EN: T.3** **Funktion:** *Lås- larm- och passagefunktioner på förskolan ska utformas så att personal enkelt kan kontrollera att obehöriga inte kommer in i lokalerna och lokalerna ska vara väl skyddade mot inbrott.*

- Kanaldragning för framtida installation av övervakningskameror.
- Låssystemet ska vara så beskaffat att fastigheten både kan inrymmas och utrymmas.
- Lås- och larmfunktioner ska vara separerade.

- Entrédörrar och övriga ytterdörrar, inklusive branddörrar och brandtrappor, ska vara väl skyddade mot inbrott.
- Förskolan ska ha goda möjligheter till säker förvaring av datorer och andra digitala enheter i anslutning till varje avdelning – antingen i säkert förrådsutrymme eller i säkerhetsskåp (båda motsvarande skyddsklass SSF3492). Om en lösning med säkerhetsskåp väljs behöver golvet anpassas för vikten av ett skåp med rätt säkerhetsklass och skåpet ska ha möjlighet till elanslutning för att ladda enheter.

**EN: T.4** **Funktion:** *Lås-, larm- och passagesystem ska kunna öppna/låsa samtliga utrymmen, sektioner eller enskilda celler oavsett tid*

- Systemet ska om möjligt kunna låsa upp och låsa alla dörrar centralt från en plats per förskola.

## EN: R Rörelser

**EN: R.1** **Funktion:** *Entréer och människor ska vara skyddade från väder och vind.*

- Entréer ska vara väderskyddade och utformade för att minska risk för isbildning.
- Material i utsatta miljöer ska vara tåliga.

**EN: R.2** **Funktion:** *Dörrmiljöer och entréhallar ska utformas för att undvika trängsel.*

- Entréhallar med kläd- och skohyllor, används av ett stort antal barn samtidigt och yngre barn har ofta behov av hjälp med på- och avklädning. Trängsel i entréhallar kan leda till konflikter.
- Vid dörrautomatik ska det gå att justera till barnsäkert läge med öppningshjälp och stängningsbroms.
- Entrédörrar och skärmtak dimensioneras för att minimera risk för trängsel.
- Undvik avsmalnande ytor innanför entrén.

## EN: E Effektivitet

**EN: E.1** **Funktion:** *Entréer utformas så att det förhindras att smuts dras in i förskolan.*

- Entrén utformas med väl tilltagna ytor för skrapgaller och mattor för att undvika att smuts dras in.
- Det ska vara en tydlig skogräns i entrén som markerar att ytan bortom gränsen är innemiljö.
- Vatten i direkt anslutning till entrén är praktisk för rengöring av såväl och skor/stövlar som lekutrustning.
- Entrén ska förses med en RWC, som även kan nyttjas som s k ”ute-wc” och är tillgänglig från gården.
- Det bör finnas torkrum/torkskåp i eller i nära anslutning till entrén.

**EN: E.2** **Funktion:** *Barnens kläd-/sko-/förvaringshyllor ska vara tillräckligt stora för att kunna härbärgera ytterkläder och ombyten, skor/stövlar samt förvaring av personligt material.*

- Varje barn ska kunna förvara ytterkläder, skor/stövlar, ombyte och övrigt material i en kläd-/sko-/förvaringshylla med klädhängare utan att det blir för trångt.
- Klädhängare ska dimensioneras utifrån behovet på vintern eftersom vinterkläder tar mycket plats.
- Det är ofta många barn som klär på eller av sig samtidigt, vilket kan störa pågående verksamhet i anslutande lokaler och ställer krav på tillräckliga ytor runt skåp/klädhängare. Yngre barn behöver ofta hjälp av personal med att klä på och av sig.

## EN: F Flexibilitet

**EN: F.1** **Funktion:** *Entrémiljöerna ska vara anpassade till förskolans behov.*

- En ”ute-wc” i form av RWC direkt innanför lämplig entré rekommenderas.
- Det bör finnas tillgång till dricksvatten inomhus i anslutning till entrén.

## KO KOMMUNIKATION

### KO: T Trygghet

**KO: T.1** **Funktion:** *Lokalerna ska vara överblickbara och lätta att orientera sig i.*

- Kommunikationsytor utformas, med beaktande av kravställning för utrymningsvägar, så att de kan användas i den pedagogiska verksamheten.
- Prång och skymda utrymmen ska undvikas.
- Avskärmade kapprum och förrum bör undvikas.

**KO: T.2** **Funktion:** *Hög integritet i skötrum och hygienutrymmen.*

- Undanskymda ytor ska inte förekomma i närheten av hygienutrymmen.
- Alla barn ska mötas av en trygg och säker förskolemiljö. Stadens kommunala förskolor arbetar i enlighet med riktlinjerna för Säker förskola, vilket ska tas i beaktande vid byggnation av förskola.
- Personalens tillsynsansvar innebär särskilda krav på att förebygga tillbud och ha god överblick i både inne- och utemiljöerna.

### KO: R Rörelser

**KO: R.1** **Funktion:** *Lokalerna ska väcka intresse och nyfikenhet.*

- Ljusförhållanden, siktlinjer och andra naturliga förutsättningar tas tillvara.
- Flöden mellan rummen ska inte skapa friktion.
- Kommunikationsvägar/korridorer är nödvändiga inslag i förskolemiljön. Med kreativ, väl avvägd utformning och möbleringsmöjligheter, kan även dessa utrymmen bidra kvalitativt till verksamheten.
- Rumssambanden ska utformas så att störningar från exempelvis passerande barn, personal eller matvagnar inte utgör ett problem i verksamheten. Rummen bör inte utformas som genomgångsrum.

**KO: R.3** **Funktion:** *Lokalernas utformning ska underlätta arbete för de som är verksamma på förskolan och ge incitament för samverkan.*

- Administration placeras nära personalrummet.
- För att främja samverkan ska personalrummet vara gemensamt för all personal på förskolan.
- Personalrummet ska ligga i närheten av större rum för möten.

**KO: R.4** **Funktion:** *Lokalernas utformning ska ge tydliga signaler till kroppens sinnen.*

- Planera för flexibilitet vad gäller ljusmiljö och belysning.
- Glasdörrar och glaspartier ska ha tydlig kontrastmarkering i ögonhöjd för alla.

**KO: R.5** **Funktion:** *Lokalerna ska färgsättas utifrån pedagogiska behov, och med hänsyn till tillgänglighet och orienterbarhet.*

- Kontraster i färg, material och logiska färgsystem underlättar orientering.

## **KO: F**   **Flexibilitet**

**KO: F.1** **Funktion:** *Alla ytor ska vara möjliga att använda för pedagogisk verksamhet.*

- Skapa plats för arbete i mindre grupper och samtal.
- Beakta krav på akustik, belysning, eluttag och trådlöst nätverk för att möjliggöra pedagogisk verksamhet.
- Material i kommunikationsutrymmen bör vara utformade så att anslag eller presentationer är lätta att fästa upp/ställa ut.
- Riktbar belysning i kommunikationsutrymmen.
- Möjlighet till forcerad ventilation vid behov i olika lokaler.

**KO: F.2** **Funktion:** *Lokalerna ska ha god tillgång till trådlös datakommunikation, och god täckning för mobiltelefoni ska säkerställas i alla delar av lokalerna och på gården.*

- Den tekniska grundlösning som används för att säkerställa mobiltelefoni ska vara operatörsoberoende fram till fastigheten.

## **KO: O** Omställbarhet

**KO: O 1** **Funktion:** *Alternativa kommunikationsvägar beaktas för att förskolan ska kunna utökas, delas upp eller minska sitt lokalbehov.*

- Förbered för att möjliggöra entréer direkt till respektive avdelning på bottenvåningar.
- Rum som begränsar förskolans kapacitet ska ha en plan för expansion.
- Förbered för framtida justering av planlösning och rumsfunktioner.

## **AR      ARBETE**

### **AR: T    Trygghet**

**AR: T.1    Funktion:** *Alla lokaler ska vara anpassade för ändamålet och säkerheten ska vid användning vara tryggad.*

- Förskolans avdelningar ska möjliggöra säker inrymning och utrymning. Avdelningarna ska kunna låsas inifrån. Det ska vara möjligt att skydda de som vistas på avdelningen från direkt insyn utifrån under en begränsad tid.
- El- och nätverksuttag ska möjliggöra en flexibel användning av lokalen.
- Driftutrymmen ska om möjligt vara helt separerade från verksamheten.

**AR: T.2    Funktion:** *Hög städbarhet i alla utrymmen*

- Överkant på fasta skåpinredningar bör försees med en överbyggnad upp till tak alternativt en lutande (utåt) toppskiva. Detta för att underlätta städning och förhindra dammhyllor.
- Överväg vägghängd utrustning för ökad städbarhet.
- Genom att täcka elstegar och ventilationsrör undviks dammsamlingar.
- hygienutrymmen ska försees med tåliga material/ytskikt för att klara höga flöden (mycket rörelse) och hög belastning.
- Toaletter och duschutrymmen ska utformade så att det är enkelt att hålla dem rena.

**AR: T.3    Funktion:** *Lokalerna innehåller de delar och funktioner som behövs för att genomföra ett effektivt lokalvårdsarbete i en god arbetsmiljö.*

- Förskolan utrustas med städförråd utifrån lokalernas storlek och utformning. Förråden ska vara ventilerade och låsbara. Tillgång till städutrymme ska inte ske via en hemvist eller annan pedagogisk yta utan via en drifts- eller kommunikationsyta.
- Städförrådet utrustas med golvbrunn och utslagsho. En större förskola ska ha plats för städmaskin och golvgröp för tömning av maskinen. Ett större huvudstädförråd kan kombineras med mindre städförråd med utslagsvask på övriga våningsplan.
- Förrådet utrustas med vägghängda förvaringssystem som går att anpassa efter behov. Det ska finnas plats för skurhinkar för olika utrymmen, upphängningsanordning för moppar, hyllor för städmaterial, förbrukningsmaterial, rengöringsmedel med mera. Det ska också finnas låsbara skåp till kemikalier.
- Tvättmaskin/torktumlare för mopptvätt ska placeras separat från förskolans tvättmaskin/torktumlare. Maskinerna kan dock vara placerade i samma utrymme.
- För verksamhetens behov ska finnas separat tvättutrymme där till exempel madrassöverdrag, arbetskläder och leksaker kan tvättas. Antalet tvättpelare ska anpassas efter antalet barn på förskolan. Avsedda tvättutrymmen ska vara låsbara och inredas med utslagsvask, tvättmaskin, torktumlare och låsbart skåp samt förses med golvbrunn.

**AR: T.4    Funktion:** *Lokalernas utformning ska ge överblickbarhet.*

- Förskolans gemensamma personalrum, vilrum och expedition ska vara möjlig att skydda från insyn.
- Förråd ska inte ha insyn.
- Förrådsutrymmen placeras strategiskt så att rörelserna till och från dessa går smidigt.
- Hög orienterbarhet stödjer överblickbarhet.

**AR: T.5** **Funktion:** *Glas kan användas för att skapa överblickbarhet eller ljusinsläpp*

- Stora glasade ytor ska normalt inte användas i lärmiljöer där det riskerar att skapa störningsmoment.
- I eller intill dörrar kan långsmala glas användas för att skapa överblick, samtidigt som störning minimeras. Långsmala glas medför heller inte begränsningar för barn och rullstolsburna personer.
- Frostat glas och högt sittande fönster är exempel på lösningar som kan användas för att släppa in ljus, skapa överblick eller bidra till en känsla av öppenhet utan att bidra till störning eller stjäla värdefull väggyta.

**AR: T.6** **Funktion:** *Lokalerna ska skapa trygghet och tillhörighet.*

- Förskolans avdelningar ska vara likvärdiga. Förskolans avdelningar ska ge likvärdiga förutsättningar att skapa olika lärmiljöer.
- Variation inom avdelningen skapas genom ljus, ljud och rumsvolymer.
- Rumsvolymer skapas genom inredning.
- Avdelningen ska vara föränderlig via rumsvariation, mer än omställbar via flytt av väggar.
- Beakta att barns arbete sker enskilt, i små grupper och ibland i större grupper.

**AR: R** **Rörelser**

**AR: R.1** **Funktion:** *Möjlighet till förflyttning utan att störa de som verkar i lokalerna.*

- Säkerställ all ytas användbarhet för pedagogisk verksamhet.
- Tyst öppning/stängning av dörrar för att rörelse mellan rum ska bli mindre störande.
- Beakta möjlighet att minska störning genom val av golvbeläggning.

**AR: E Effektivitet**

- Alla rumsvolymer inklusive korridorer ska vara inredningsbara, för att användas till pedagogisk verksamhet.
- Från kommunikationsstråk och större lokaler ska det alltid vara förhållandevis kort sträcka till toaletter.
- Ventilationen ska planeras och/eller utformas så att flytt av mellanväggar underlättas.
- Konstruera väggar så att inredning enkelt kan hängas upp och så att skador kan minimeras vid nedmontering.

**AR: E.4 Funktion:** *Driftsfunktioner ska vara lätta att nå och det ska inte vara svårt för personalen att kunna åtgärda enkla problem.*

- El- tele- och datanischer ska placeras för att enkelt kunna kopplas om vid behov.

**AR: E.5 Funktion:** *Förskolans avdelningar ska vara likvärdiga och innehålla en variation av rum som ger förutsättningar att skapa olika lärmiljöer.*

- Likvärdighet innebär att avdelningarna har lika värde, inte att de nödvändigtvis är lika.
- Elförsörjningen ska anpassas efter planerad utrusning.
- Ett av avdelningens rum ska ha tillgång till vatten.
- Ta särskild hänsyn till akustik och rörelsemönster i rum som innehåller gångstråk, vilket dock bör undvikas.

**AR: E.6 Funktion:** *Förskolan ska ha tillräckliga möjligheter att förvara arkiverade fysiska handlingar på ett säkert sätt.*

- Varje förskoleenhet ansvarar för arkivering av sina egna handlingar.
- Beroende på förskolans storlek och förutsättningar krävs inga särskilda arkivlokaler utan behovet kan tillgodoses genom godkända arkivskåp.
- Arkivskåp är tunga och därför behöver belastning på golv och bjälklag beaktas.
- Arkiverade handlingar ska skyddas mot bland annat brand, fukt, stöld, skadegörelse och skadedjur.

**AR: E.7** **Funktion:** *Lokalerna ska ha goda ljud- och ljusförhållanden samt ett bra termiskt inomhusklimat.*

- Planera för goda grundförutsättningar vad gäller ljudmiljö.
- God ljudisolering ska finnas mellan pedagogiska ytor och kommunikationsytor.
- Förskolans akustiska förutsättningar ska ge en bra balans mellan ljuddämpning och taluppfattbarhet, som tar hänsyn till olika lärsituationer.
- Planera för goda grundförutsättningar för ljusinsläpp, med bra balans mellan dagsljus/ljusinsläpp och bländning/blänk.
- I första hand ska passiva lösningar som solavskärmning eller liknande användas för att undvika solinstrålning och höga inomhustemperaturer.
- Aktiv kyla kan användas som kompensatorisk åtgärd i delar av lokalerna när passiva lösningar inte är tillräckligt för att uppnå ett bra termiskt inomhusklimat. Aktiv kyla ska kombineras med solavskärmning, annars värms den kylda luften snabbt upp.

**AR: F** **Flexibilitet**

**AR: F.1** **Funktion:** *Arbetslokaler ska erbjuda en hög grad av föränderlighet.*

- Mått, rumsfunktioner och installationslösningar ska planeras för enkel omställning i lokalen.
- Att enkelt kunna påverka ljussättningen är viktigt.

**AR: F.2** **Funktion:** *Lokalerna ska möta barn och personals behov genom att erbjuda variation i ljud och ljusmiljö*

- Variation i ljus kan uppnås genom riktad belysning och dimmer.

**AR: F.3** **Funktion:** *Lokalerna ska medge samling i större grupper om flera antal barn, samtidigt som flexibilitet ska finnas för aktiviteter i olika gruppkonstellationer.*

- Vid samling i större grupper används avdelningarnas större rum.

## AR: O Omställbarhet

**AR: O.1** **Funktion:** *Bärande väggar, stommar och schakt ska utformas så att framtida planlösningar inte begränsas.*

- Schakt och installationsstråk bör utformas med reservutrymme för framtida ändringar och kompletteringar.
- Installationer och driftutrymmen ska planeras så att förskolebyggnaden helt eller delvis ska kunna anpassa till annan verksamhet utan att detta har påverkan på att byggnaden i första hand är planerad för förskoleverksamhet.

## **AV      AVKOPPLING/RAST**

### **AV: T      Trygghet**

**AV: T.1      Funktion:** *Fastigheten ska utformas så att det ger barn och personal en känsla av tillhörighet och trivsel.*

- Det ska vara lätt att orientera sig i förskolans miljöer.
- Skapa platser där barnen kan se och synas.
- Säkerställ möjlighet till säker förvaring.

### **AV: R      Rörelser**

**AV: R.1      Funktion:** *Kommunikationsytor dimensioneras så att personal- och barnflöden kan ske utan att det skapar friktion och trängsel.*

- Identifiera flöden och kritiska punkter.
- Trängsel i kommunikationsytor ökar risken för konflikter.
- Kommunikationsytor utformas med hänsyn till att många barn ofta börjar eller slutar samtidigt under dagen.

### **AV: E      Effektivitet**

**AV: E.2      Funktion:** *Plats för avskildhet och möten*

- Ett gemensamt personalrum ska finnas på alla förskolor. En projektor med duk ska kunna installeras.
- Personalutrymmen är ytor för omklädning, raster, möten, samtal och administrativt arbete. Personalytorna ska vara avskilda från barnens ytor. Färgskalor, golv och materialval kan med fördel markera att det är ytor endast avsedda för vuxna.
- Om möjligt ska personalen ha en egen entré till förskolan där privata kläder och personliga ägodelar förvaras. Det ska finnas tillgång dusch och toalett samt plats för ombyte.
- Personalen ska ha ett eget kapprum/omklädningsrum.

- I kapprum/omklädningsrum ska det finnas krokar och hyllor för ytterkläder och skor. Det ska finnas låsbara skåp i halv-format för förvaring av kläder, handväskor/ryggsäckar/värdesaker. Skåpen förses med klinka där personalen kan använda sina egna hänglås. Det ska finnas minst en personaltoalett i anslutning till personalytorna som ska utformas som en RWC med dusch.
- Utrymme för rast ska utrustas med pentry, som inkluderar köksinredning med över- och underskåp/lådor, diskbänk med vask, ett högskåp med halv kyl och halv frys, ergonomiskt monterad diskmaskin samt bänkyta med plats för kaffebryggare och vattenkokare. Det ska finnas två dubbla eluttag med timer. Det ska finnas plats för matbord och stolar samt soffgrupp.
- Vilrum för personal bör vara separat och inte kombineras som samtalsrum. Det är viktigt att rummet går att skärma av från insyn och håller en ljudklass som innebär att samtal inte kan överhöras från kringliggande rum eller kommunikationsutrymmen.
- Utrymmen avsedda för administrativt arbete ska vara utformade med plats för ergonomiska arbetsplatser och mötesbord, minst en arbetsplats per arbetslag.
- Arbetsplatserna ska ha plats för bärbar dator och läsbar förvaring för dokumentation och digitala enheter. Det ska finnas utrymme för skrivare/skanner/kopiator, lamineringsmaskin och kontorsmaterial. Det är fördelaktigt om det också finns en större arbetsyta/bord.
- För kökspersonalens administrativa arbete krävs en arbetsplats i köket eller i ett anslutande utrymme.
- Kökspersonal ska ha förvaringsmöjlighet för att kunna separera arbetskläder från privata kläder samt övrig personals kläder. Detta säkras genom klädskaap med delningsvägg eller två separata skåp per person. Tillgång till dusch ska finnas på förskolan.

## AV: F      Flexibilitet

**AV: F.1      Funktion:** *Generella planlösningar och öppna ytor anpassade för att genom förändrad inredning möjliggöra anpassning till nya behov.*

- Breda dörröppningar.
- Möjlighet till praktisk förvaring.

- Knyt samman den inre och yttre miljön.

**AV: F.2** **Funktion:** *Välplacerade och väl dimensionerade installationer*

- Kontrollera att uttag och dylikt är placerade enligt olika användningsscenarion.
- Utformning av manöverpaneler och styrning ska vara lättbegriplig.

**AV: O** **Omställbarhet**

**AV: O.1** **Funktion:** Vid behov av förändrad användning av lokalerna ska dessa kunna ändras.

- Ge möjlighet att, i större utrymmen, bygga rum i rummet.

## KÖ      KÖK

### KÖ: H    Hygien

**KÖ: H.1** **Funktion:** Lokalerna ska bidra till säker och hygienisk livsmedelshantering i alla utrymmen.

### KÖ: AM Arbetsmiljö

**KÖ: AM.1** **Funktion:** *Alla lokaler ska möjliggöra en säker och ergonomisk arbetsmiljö.*

- Alla arbetsbänkar, hoar och avställningsytor i köks- och diskutrymmen ska vara höj- och sänkbara.
- Köket ska planeras med plats för ergonomiska hjälpmedel, såsom liftar och höj- och sänkbara vagnar.
- Utslagsvask med uppsamlingssil placeras med närhet till kokgryta, ugn och spis.
- En automatisk förspolningsmaskin placeras i diskutrymmen.
- In- och utmatningsbana för tunneldiskmaskin ska vara anpassad för antalet portioner som lagas, för att minimera lyft av tunga diskbackar. Särskilt utmatningsbanor för ren disk har i vissa nya kök varit för korta, vilket gör det svårt att hinna plocka undan den färdiga disken.
- Beakta att alla inventarier ska vara kompatibla med kökets utrustning och vice versa. Exempelvis behöver ugnar och värmeskåp vara kompatibla med varandra. Stekbleck är en stor investering för verksamheten. Inköp av dessa kan behöva samordnas med projektet för att säkerställa kompatibilitet. Detta kan vara särskilt viktigt att bevaka vid ombyggnation av befintliga kök.

**KÖ: AM.2** **Funktion:** *Golven ska ha hög halksäkerhet.*

1. Halkfria golv kan, i viss mån, motverka hög städbarhet.
2. Gångytor ställer högre krav på halksäkerhet än exempelvis ytor under skåp.

**KÖ: AM.5 Funktion:** *Lokalerna ska bidra till en god ljud- och ljusmiljö.*

- God arbetsbelysning skapas i alla utrymmen, även över arbetsbänkar.
- Sträva efter låg bullernivå generellt i lokalerna.

**KÖ: T Trygghet****KÖ: T.1 Funktion:** *Mottagning och utlämning av gods ska kunna ske på ett tryggt och säkert sätt.*

- För en säker och lätthanterlig leverans bör inlastning vid förskolan ske i gatunivå.
- Livsmedel levereras normalt med lastbilar. Detta bör beaktas vid planering av exempelvis angöring och vändzon.
- Risken för isbildning och halka minskas med skärmtak, värmeslingor eller liknande.
- En tillräckligt bred dörröppning till varuintaget minskar risken för klämskador på händer.
- Godsmottagning förses med dörröppnare och ringklocka.
- Om hissar ska användas för godstransport behöver de vara anpassade för detta, bland annat avseende kapacitet och säkerhet.

**KÖ: R Rörelser****KÖ: R:1 Funktion:** *Golvtytor ska utformas så att förflyttningar i och genom lokalerna underlättas.*

1. Köket utformas utan trösklar, då sådana försvårar framförande av exempelvis rullburar och vagnar.
2. Golvbrunnar ska ej placeras i kommunikationsstråk.

**KÖ: R.2 Funktion:** *Lokalerna möjliggör funktionella och hygieniska flöden.*

- Ytor i varumottagningen dimensioneras så att varor kan tas emot, kontrolleras och emballeras av. Detta innebär exempelvis tillräcklig plats för att hantera flera rullvagnar och återvinningskärl. Även plats för vagnar, liftar, våg och eventuell arbetsbänk behövs.

- Om köket ska leverera mat till andra förskolor behövs även plats för uppställning av kyl- och värmevagnar med eluttag i bra arbetshöjd.
- Grönsaksberedning/reuseri ska placeras i anslutning till kylrum för oberoende grönsaker och planeras med kylskåp/kylrum för rensade/beredda grönsaker.
- Ett bra flöde från varumottagning via kylrum för grönsaker till grönsaksberedning/reuseri bör eftersträvas.
- Plats för ren disk ska finnas i diskutrymme.
- Grovdiskmaskin placeras med bra flöden från beredningsutrymmen.
- Avfallsutrymmen bör anordnas i ett separat miljöhus.
- Avfallsutrymmen placeras på korrekt avstånd från anslutningspunkt för sophämtning. Om avståndet mellan anslutningspunkt och avfallsrum är för stort drabbas förskolan av extra kostnader för sophämtning. Vägen mellan avfallsutrymmen och anslutningspunkt ska ha goda förutsättningar även i övrigt, avseende exempelvis jämnhet och lutning.

## KÖ: E Effektivitet

**KÖ: E.1** **Funktion:** *Tillagningskök ska vara utformade och utrustade så att olika lunchrätter och sallader kan tillagas och beredas samt att frukost och mellanmål kan produceras.*

- Köksmaskiner och köksinredning ska vara anpassade till det antal portioner som ska produceras.

Kök ska utrustas med ugn med stekbleck vid ny- och ombyggnation. Stekbord bör undvikas då de tar upp mycket yta och kräver kostsamma åtgärder för brandskydd och ventilation.

**KÖ: E.2** **Funktion:** *Mottagningskök ska vara utformade och utrustade så att lunchrätter kan produceras/beredas och frukost och mellanmål kan produceras.*

Köksmaskiner och köksinredning ska vara anpassade till det antal portioner som ska produceras/beredas/tillagas. Kyl- och frysmöjligheter ska finnas i tillräckligt stor utsträckning.

- Mottagningskök utrustas med ugn för tillagning av exempelvis potatis, inte med kokgryta.

Vid evakueringar eller ombyggnationer på små enheter kan, under tiden evakuering/ombyggnation pågår, enklare lösningar av typen serveringskök inklusive diskutrymme prövas. Ett sådant kök planeras för att endast ta emot färdiglagad mat (inklusive tillbehör).

**KÖ: E.3** **Funktion:** *Lokalerna ska ha tillräckliga utrymmen för olika typer av förvaring och utrustning.*

- Montering av utrustning bör koordineras/säkerställas inom projektet för att undvika felaktig montering som kan innebära skador på exempelvis ytskikt och utrustning.

Förvaringsutrymmen för rullburar bör tillskapas. Betänk att förvaring inomhus tar stor plats och att förvaring utomhus kräver möjlighet till säker förvaring.

- Vid om- eller nybyggnation av tillagningskök med leveransfunktion samt mottagningskök ska förvaringsutrymme för kyl- och värmevagnar med möjlighet till elanslutning skapas. I detta utrymme bör möjlighet till rengöring av vagnar finnas.
- Utrymme för mindre maskinell utrustning (exempelvis mikrovågsugnar och skalmaskin) samt kantiner, bleck och köksredskap (exempelvis knivar, slevar) bör skapas.
- Separata förvaringsutrymmen skapas för exempelvis linne, kemtekniska varor, porslin, kantiner, engångsmaterial och så vidare.
- Plats för förvaring av ytterkläder. Personalutrymmen ska innehålla separata förvaringsmöjligheter för privata kläder respektive arbetskläder
- Förvaring av avfall bör planeras och placeras i separat miljöhus för att minska risken för angrepp av skadedjur.
- Utrymmet ska dimensioneras för de avfallsfraktioner som sorteras ut enligt stadens avfallsplan.

## KÖ: O Omställbarhet

**KÖ: O.1 Funktion:** *Kökets inplacering tar hänsyn till eventuella framtida förändringar av antal barn i verksamheten.*

- Säkerställ att kökets yta kan byggas ut och/eller expandera inne i förskolan vid ökat barnantal, exempelvis att inte trapphallar förhindrar framtida expansion.

## UT UTOMHUSMILJÖ

### UT: T Trygghet

#### UT: T.1 **Funktion:** *Hämtning och lämning ska vara säker.*

- Ta hänsyn till vårdnadshavares hämtning och lämning av barn även om lämnings- och hämtningszoner inte planeras. Undvik återvänds- eller vändzoner intill förskolan.
- Ta hänsyn till närhet till kollektiva transportmedel.
- Passage från bil till gård, gång- och cykelbana eller trottoar anordnas så att barn inte behöver korsa trafikerad körbana.
- Situationer där barn måste passera backande bilar ska undvikas.
- Cykelparkering förläggs till plats med god uppsikt.

#### UT: T.2 **Funktion:** *Varu- och avfallstransporter till verksamheten ska vara möjliga att utföra med hög säkerhet.*

- Förskolan ska ha ett varuintag/lastkaj.
- Vid gods/varumottagning ska det vara möjligt att nå kökspersonal.
- Ytterdörrar till lastkajer och varumottagningar ska vara utformade för att ge möjlighet till in- och utlastning av bredare gods. Dörrar för varumottagning ska vara uppställningsbara och tröskelfria om möjligt.
- Vägen till och från varuintag ska vara så fri från ojämnheter som möjligt.
- Varuintag/lastkaj ska vara väderskyddade.
- Varuleveranser ska skiljas från förskolegårdens friytor samt från zoner för hämtning och lämning.
- Utrymmen för källsortering och avhämtning av avfall/sopor bör anordnas i särskilda sophus/miljöhus i nära anslutning till platser för avhämtning.
- Säkerställ att snöröjning kan utföras för att klara transporter till förskolan.

**UT: T.3** **Funktion:** *Skyltning ska underlätta att hitta rätt och tydligt visa förskolans namn.*

- Placering och utformning av skyltar anpassas efter Stockholms stads formspråk, arkitektur och skyltprogram.

**UT: T.5** **Funktion:** *Gården ska skapa tillhörighet och påvisa att den tillhör förskolan.*

- Förskolans identitet bör synas, vara enhetlig och tydlig.

**UT: T.6** **Funktion:** *Den yttre miljön ska vara tillgänglig för alla barn som går på förskolan.*

**UT: T.7** **Funktion:** *Utomhus miljön ska möjliggöra uppsikt över vad barnen gör.*

**UT: T.8** **Funktion:** *Ljusmiljön ska bidra till en trygg utomhusmiljö.*

- Förskolans entréer ska belysas extra tydligt.
- Övrig belysning på gården bör vara både funktionell och social
- De delar av förskolan där risk för skadegörelse och inbrott föreligger ska belysas extra.
- Belysningens kapacitet och placering generellt, ska utgå från ljusförhållanden nattetid under vinterhalvåret.

## **UT: R** **Rörelser**

**UT: R.1** **Funktion:** *Utomhusmiljön ska möjliggöra förflyttningar av olika slag.*

- Förskolegården ska vara tillgänglig för alla och ha säkra markmaterial.
- Ytor utanför entréer och mellan entréer och angöringsytor är zoner som ska klara hög kapacitet och slitage.
- Ytor för varutransport, godsmottagning och dylikt är zoner med extra krav på säkerhet.
- Det ska vara möjligt att cykla fram till cykelparkeringen.

## UT: E    Effektivitet

**UT: E.1    Funktion:** *Förskolegården ska ha en tillräckligt stor friyta i paritet med antal barn förskolan är dimensionerad för i enlighet med Lekvärdesriklinjerna.*

**UT: E.4    Funktion:** *Möjlighet till effektiv skötsel och underhåll.*

- Undvik material och utformning som ställer höga krav på underhåll och skötsel.
- Vattenutkast och eluttag ska planeras in på ett sätt som underlättar förskoleverksamhetens skötsel.
- Planering och utformning av förskolegården ska ta hänsyn till behovet av drift och underhåll, exempelvis markskötsel, infartsväg mm.
- Materialval och utformning av installationer ska minimera skadegörelse.

## UT: F    Flexibilitet

**UT: F:1    Funktion:** *Tillgång till säker förvaring.*

- Säkerställ en effektiv, låsbar och säker förvaring av möbler, utrustning för undervisning och lek utomhus samt förvaring av vagnar för verksamhet och vårdnadshavare.

**UT: F.3    Funktion:** *Förskolan ska kunna bedriva pedagogisk verksamhet utomhus.*

- Säkerställ tillgång till el och vatten utomhus.
- Säkerställ tillgång till datakommunikationsnätverk utomhus.
- Transport av pedagogiskt material ska kunna utföras enkelt.

## UT: M    Miljö

**UT: M.1    Funktion:** *Förskolegården ska kunna hantera dagvatten och skyfall.*

- Genomsläpplighet är en viktig aspekt att ta hänsyn till där vattnet samlas.
- Öppna dagvattenlösningar ska inte anläggas på förskolegården med hänsyn till barnens säkerhet.

**UT: M.2** **Funktion:** *Förskolegården ska mildra effekten av värmebölja.*

- Det är positivt om svalkande åtgärder är mångfunktionella och även kan användas för lek, rekreation och pedagogisk aktivitet.
- Grönska och natur kan bidra med att reglera temperaturen på förskolegården.
- Förskolegården ska erbjuda skugga i olika typer av aktivitetszoner.
- Höga träd kan med rätt placering även ge effekt på inomhustemperaturen.
- Hänsyn ska tas till olika ytskikt och markmaterials värmekapacitet, dvs. förmågan att ta upp värme och därefter avge denna. Temperaturhöjande material bör undvikas där barnen kommer i direkt kontakt med markmaterialet eller ytskikt.

**UT: M.3** **Funktion:** *Funktionella och väl genomtänkta material ska användas.*

- Giftfria material och färger ska användas.
- Material ska tåla ett högt slitage.
- Naturliga material och miljöer ska låtas spela en större roll i utformningen av förskolegårdar.

**UT: M.4** **Funktion:** *Förskolegården ska främja biologisk mångfald*

- Bevara eller tillskapa vegetation som ger hög artrikedom och uppskattas av fåglar/ insekter.

## UT: RV Rumslighet och variation

**UT: RV.1 Funktion:** *Förskolegårdens utemiljö ska kunna delas upp i zoner för olika typer av aktivitet.*

**UT: RV.2 Funktion:** *Möjlighet för vila och avkoppling ska finnas.*

**UT: RV.3 Funktion:** *Den yttre miljön ska ge möjlighet att öva motorik.*

**UT: RV.4 Funktion:** *Möjlighet till förändring och inflytande.*

- Det finns stora pedagogiska värden i att kunna utveckla gården över tid. En ständig utveckling av gården ger barnen större möjlighet att anknyta till miljön på ett positivt sätt.

## UT: V Vegetation

**UT: V.1 Funktion:** *Bevara eller skapa grönska och olika terrängförhållanden.*

- Bevara befintlig vegetation och terräng
- Där naturlig vegetation saknas ska det planeras för en varierad vegetation som går att leka i samt ger skugga och trivsel.
- Nyplantering ska bestå av tålig vegetation som klarar av slitage och lek. Hänsyn till skötsel ska tas i val av vegetation.
- Växtlighet på fasad eller tak kan vara ett sätt att få in mer växtlighet.

**UT: V.2 Funktion:** *Möjligt att följa årstidsväxlingar.*

- Huset bör planeras så att det ger möjlighet till utsikt över grönska och natur från så många rum som möjligt.

**UT: V.3 Funktion:** *Möjlighet till odling*

- Använd flexibla odlingslådor som går att flytta vid behov och kan fungera för annat bruk om odlingen skulle upphöra.

**UT: A    Aktivitet**

**UT: A.1    Funktion:** *Förskolegården ska locka alla barn till fysisk*

**UT: A.2    Funktion:** *Förskolegården ska skapa förutsättningar för utomhusverksamhet.*

**UT: A.1    Funktion:** *Utemiljön ska främja hälsa, samvaro samt personlig och social utveckling.*

- Väderstrecken ska beaktas vid planering av gestaltning och placering av aktivitetsytor och samlingsplatser.

**UT: S    Samlingsplatser**

**UT: S.1    Funktion:** *Det ska vara möjligt att samlas utomhus.*

**UT: S.2    Funktion:** *Förskolegården ska ha tillräckligt med goda sittmöjligheter av olika slag.*

**UT: KI    Kultur**

**UT: KI.1    Funktion:** *Förskolegården ska vara en arena för skapande och kultur.*

- Inslag som har ett kultur- eller naturhistoriskt värde ska i möjligaste mån bevaras.
- Lekvänliga skulpturer eller andra konstverk på gården kan vara ett uppskattat inslag och vara identitetsskapande för förskolan.

**UT: KI.2    Funktion:** *Förskolegården ska vara en arena för idrott, lek och rörelse.*

